

Pierre Macherey

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΝΓΚΙΛΕΜ ΣΤΟΝ ΦΟΥΚΩ
Η δύναμη των κανόνων

μετάφραση: Τάσος Μπέτζελος

ΠΛΕΘΡΟΝ

PIERRE MACHEREY

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΝΓΚΙΛΕΜ
ΣΤΟΝ ΦΟΥΚΩ

Η Δύναμη των Κανόνων

μετάφραση:
Τάσος Μπέτζελος

ΠΛΕΘΡΟΝ

Περιεχόμενα

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση	9
Προλεγόμενα	15
Η φιλοσοφία της επιστήμης του Ζωρζ Κανγκιλέμ. Επιστημολογία και ιστορία των επιστημών	43
Για μια φυσική ιστορία των κανόνων	85
Από τον Κανγκιλέμ στον Κανγκιλέμ περνώντας από τον Φουκώ	113
Ζωρζ Κανγκιλέμ: ένα ύφος σκέψης	127
Ζωτικοί κανόνες και κοινωνικοί κανόνες στο <i>Δοκίμιο επί ορισμένων προβλημάτων που αφορούν το κανονικό και το παθολογικό</i>	143
ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ	
Φουκώ: ηθική και υποκειμενικότητα	161
Η φιλοσοφία των αρνητικών αξιών της ζωής κατά τον Ζωρζ Κανγκιλέμ	181
Ο Κανγκιλέμ και η έννοια της επιστημονικής ιδεολογίας	197
Σημείωμα του μεταφραστή	233

Πρόλογος στην ελληνική έκδοση

Είμαι ευτυχής που το μικρό βιβλίο μου, *Από τον Κανγκιλέμ στον Φουκώ. Η δύναμη των κανόνων*, το οποίο κυκλοφόρησε στη Γαλλία το 2009 από τις εκδόσεις La Fabrique, μπορεί να τεθεί στη διάθεση του ελληνικού κοινού, και ευχαριστώ θερμά όσους συνέλαβαν αυτό το σχέδιο και το υλοποίησαν με αποφασιστικότητα, σε μια ιδιαίτερα δύσκολη συγκυρία που δεν είναι σχεδόν καθόλου ευνοϊκή για την κυκλοφορία των ιδεών, και όπου, ασφαλώς, αυτή η κυκλοφορία είναι όσο ποτέ απαραίτητη.

Όπως προσπάθησα να εξηγήσω στα «Προλεγόμενα» της γαλλικής έκδοσης, το βιβλίο αυτό – μια συλλογή από άρθρα τα οποία συντάχθηκαν κατά τη διάρκεια μιας μακράς περιόδου, μεγαλύτερης των τριάντα ετών – είναι λιγότερο μια θεωρητική μελέτη που θα είχε προκύψει και ολοκληρωθεί με επίκεντρο το θέμα στο οποίο αναφέρεται, τη «δύναμη των κανόνων», και περισσότερο μια προσωπική μαρτυρία για τον τρόπο που, κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού του περασμένου αιώνα, μια νέα φιλοσοφική προβληματική διαμορφώθηκε και επιβλήθηκε σταδιακά στη Γαλλία, όχι δίχως δισταγμούς και δυσκολίες. Αυτή η προβληματική, η οποία συναρθρώνει έναν στοχασμό για την ιδιαίτερη θέση και τα αποτελέσματα των επιστημών της ζωής με έγνοιες που αφορούν τις μορφές της συλλογικής ύπαρξης και την κοινωνική οργάνωση, διατυπώθηκε και ορίστηκε κατά τη διασταύρωση ερευνών που, με αφετηρία διαφορετικά και σχετικά ετερογενή ερωτήματα, κατέληξαν να συναντηθούν και να διαμορφώσουν ένα πρωτότυπο πεδίο έρευνας, το οποίο επιχείρησε να προσδιορίσει ο Φουκώ επινοώντας την έννοια της «βιοπολιτικής»: η έκφραση «κοινωνική ζωή» προ-

σέλαβε τότε μια συνεκτικότητα και μια εμβέλεια που δεν διέθετε προηγουμένως. Την ίδια στιγμή, το ερώτημα των σχέσεων φύσης και πολιτισμού γινόταν κεντρικό για τη φιλοσοφία, η οποία υποχρεώθηκε να μην αρκείται πλέον σε αφηρημένους θεωρησιακούς στοχασμούς και να λάβει υπόψη τα πορίσματα των επιστημών του ανθρώπου και της ιστορίας των γνώσεων, αφ' ης στιγμής έγινε κατανοητό ότι τούτα τα πορίσματα είναι απαραίτητα για τη συγκρότηση μιας ορθολογικής ανθρωπολογίας. Χρειάστηκε τότε, για τον ίδιο λόγο, ένας νέος τύπος ορθολογικότητας, που να βασίζεται όχι σε τυπικές αρχές αλλά σε πρακτικές αξίες που προκύπτουν από την ίδια την κίνηση της ζωής, από την οποία αντλούν την ικανότητά τους να παρεμβαίνουν στην ανθρώπινη πραγματικότητα την οποία μετασχηματίζουν δίχως να ακολουθούν κατευθύνσεις ή να θέτουν στόχους που θα είχαν οριστεί εκ των προτέρων με τρόπο απροϋπόθετο. Αυτήν ακριβώς την παράμετρο επιχειρεί να εκφράσει με συμπυκνωμένο τρόπο η διατύπωση «δύναμη των κανόνων», καθώς μετατοπίζει την προσοχή από την αργiori νομιμότητα που επικαλούνται συνήθως οι κανόνες προκειμένου να δικαιολογήσουν τον απόλυτο χαρακτήρα τους προς την εξέταση του τρόπου με τον οποίο δρουν ενεργά, ακολουθώντας διαδικασίες κατά μήκος των οποίων μορφοποιούνται όσο και αμφισβητούνται, και ενδεχομένως ξεκινούν πάλι απ' την αρχή, μέσα σε κατ' ανάγκην συγκρουσιακά πλαίσια, σε ένα επίπεδο ριζικής εμμένειας. Σ' αυτές τις συνθήκες φαίνεται ότι ο ρόλος των κανόνων δεν είναι μόνο περιοριστικός, όπως υπονοεί η συνήθης αναφορά στην κανονικότητα, αλλά επίσης παραγωγικός, σε συνάρτηση αντιθέτως με τη θετική ιδέα της κανονιστικότητας, γεγονός που χαλαρώνει τον καταναγκαστικό χαρακτήρα τους, καθώς πολλαπλασιάζει τα σημεία εφαρμογής τους και τα καθιστά περισσότερο ασταθή. Γίνεται τότε κατανοητό ότι η ζωή υπό κανόνες δεν συνίσταται απλώς στην τυφλή υπακοή σε υποχρεώσεις που η φύση τους θα ήταν ιδεατή και επομένως υπερβατική σε σχέση με το πεδίο εφαρμογής τους. Αντίθετα,

ζωή υπό κανόνες σημαίνει την ενεργό εμπλοκή στη διαδικασία, ή μάλλον στις διαδικασίες, στον πληθυντικό, μέσω των οποίων οι κανόνες συγκροτούνται συγκεκριμένα, ακολουθώντας τροχιές τις οποίες δεν σταματούν να διορθώνουν και να εκτρέπουν, ενώ ταυτόχρονα παράγουν τις κατηγορίες οι οποίες επιτρέπουν, αφ' ης στιγμής εγκαταλείψουμε την αξίωση να στρέψουμε επί των κανόνων ένα εξωτερικό βλέμμα, την ερμηνεία και ενδεχομένως την κριτική τους, κατά την πορεία της ανάπτυξής τους, της οποίας αναδεικνύουν και τη συνθετότητα.

Ο Κανγκιλέμ και ο Φουκώ δεν ήταν οι μόνοι που έθεσαν αυτό το είδος προβλήματος, αλλά η συνάντησή τους, την οποία κατέστησε δυνατή η κοινή αναφορά τους στον Νίτσε και στον τρόπο που εκείνος στοχάζεται το πρόβλημα των αξιών καθώς τις επανεγγράφει στην κίνηση της ζωής, γεγονός που έχει ως συνέπεια να τους αφαιρείται ο ιδεατός χαρακτήρας τους, αντιπροσωπεύει γι' αυτόν τον εξόχως ιδιαίτερο τρόπο πραγμάτευσης του ερωτήματος του ανθρώπινου στοιχείου και της ιστορίας του ένα είδος κομβικού σημείου, μια εστία σύγκλισης που αποκαλύπτει και συσχετίζει τις παραμέτρους του με μια εξαιρετικά συμπυκνωμένα και χαρακτηριστική μορφή.

Δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι η νέα αντίληψη για την ανθρωπολογία που προέκυψε από αυτόν τον στοχασμό δεν έπεσε μεμιάς, ήδη σχηματισμένη, από τον ουρανό των ιδεών: αλλά επινοήθηκε σταδιακά, θέτοντας υπό δοκιμασία θεωρητικές υποθέσεις που η αντιπαραβολή τους με τα γεγονότα της κοινωνικής ιστορίας και της ιστορίας των γνώσεων είχε σαν αποτέλεσμα να διορθωθούν, χαράσσοντας μονοπάτια των οποίων ο προσανατολισμός παρέπεμπε κι αυτός επίσης στη δύναμη των κανόνων, στο πλαίσιο που προσιδιάζει σε έρευνες των οποίων η μορφή δεν πρέπει ποτέ να διαχωρίζεται από το περιεχόμενο. Ωστόσο, όπως ακριβώς αυτές οι ιδέες δεν επιβλήθηκαν με οριστικό τρόπο εξαρχής στους σκαπανείς τους, ομοίως και η σημασία τους δεν έγινε ευθέως αντιληπτή

από εκείνους που παρακολουθούσαν, όχι δίχως κατάπληξη, την ανάπτυξη αυτών των ερευνών, τα διακυβεύματα των οποίων δεν ήταν καθόλου προφανή. Συνεπώς, επρόκειτο για μια ανάπτυξη που συνδύαζε τα χαρακτηριστικά της επινόησης και της ανακάλυψης.

Ως απόπειρα καταγραφής του διερευνητικού και εν μέρει προβληματικού χαρακτήρα αυτής της πρόσληψης, που κι αυτή επίσης εξαρτιόταν με τον τρόπο της από τη δυναμική της ισχύος των κανόνων, ας μου επιτραπεί να συγκεντρώσω κείμενα ανόμοιας φύσεως, λόγω των χρονικών στιγμών στις οποίες συντάχθηκαν και του περιορισμένου στόχου τον οποίο έθεταν κάθε φορά. Τούτα τα δοκίμια, το γνωρίζω πολύ καλά, δεν ήταν παρά σχεδιάσματα περισσότερο ή λιγότερο επιτυχημένα, στα οποία προσπαθούσα με τον έναν ή τον άλλον τρόπο να ακολουθήσω και να αποδώσω μια σύνθετη κίνηση σκέψης που άσκησε στους ανθρώπους της γενιάς μου μια ιδιαίτερα ισχυρή διέγερση, η οποία εξάλλου ήταν ακόμα μεγαλύτερη στον βαθμό που τα προαπαιτούμενά της, τα οποία δεν ήταν σαφή στην αρχή, διασαφνίζονταν σταδιακά, σαν να έβγαιναν άμεσα από την κίνηση της ζωής και της κοινωνίας στην οποία προσπαθούσαν να παραμείνουν κατά το δυνατόν αντίστοιχα.

Εύχομαι λοιπόν το μικρό αυτό βιβλίο να διαβαστεί όχι τόσο ως η γραμμική παρουσίαση μιας θέσης που θα μπορούσε να απομωνωθεί από τη διαδικασία επεξεργασίας της, αλλά ως ένα χρονικό ή ως ένα αφήγημα που αντανakλά ένα ιδιαίτερα σημαντικό επεισόδιο μιας διανοητικής ιστορίας, της οποίας είχα την τύχη να είμαι μάρτυρας και για την οποία εξακολουθώ να πιστεύω ότι δεν έχει οριστικά παρέλθει, αφού αντιθέτως μένουν ακόμη πολλά κεφάλαιά της να γραφτούν.

Θα ήταν πιο εύκολο να κατανοήσουμε και να συνοδεύσουμε τη ζωή της σκέψης αν ακολουθούσε βασιλικές οδούς, ικανές να της εγγυηθούν ότι πρόκειται να οδηγηθεί σε αλήθειες σύμφωνες με εξαρχής καθορισμένα κριτήρια: αλλά θα ήταν επίσης πολύ λιγότερο ενδιαφέρουσα, και θα παρακινούσε λιγότερο την περιέργεια,

μια περιέργεια που, άπαξ και αφυπνισθεί, γεννά την επιθυμία να προχωρήσει ακόμη περισσότερο μια έρευνα που οδηγείται, από την ίδια τη λογική της, να μην έχει προσδιορισμό τέλος.

Ο Κανγκιλέμ και ο Φουκώ ήταν εκπρόσωποι μιας μεγάλης εποχής της σύγχρονης σκέψης, από την οποία εξακολουθούμε ακόμη και σήμερα να εξαρτιόμαστε, παρά τις μόδες και τους εφήμερους ενθουσιασμούς. Εύχομαι να συνέβαλα, έστω και λίγο, να διατηρηθεί ένα ενδιαφέρον για τα δύο αυτά εγχειρήματα που διασταυρώνονται και για τα οποία είμαι πεπεισμένος ότι παραμένουν απαραίτητα τόσο για τη θεωρητική κατανόηση του παρόντος μας όσο και για τον έμπρακτο μετασχηματισμό του, σε μια στιγμή όπου, περισσότερο από ποτέ, έχουμε ανάγκη ισχυρές έννοιες για να προσανατολιστούμε στον κόσμο και στη σκέψη.

Ιούνιος 2010

PIERRE MACHEREY

Ο Κανγκιλέμ και ο Φουκώ ήταν εκπρόσωποι μιας μεγάλης εποχής της σύγχρονης σκέψης, από την οποία εξακολουθούμε ακόμη και σήμερα να εξαρτιόμαστε, παρά τις μόδες και τους εφήμερους ενθουσιασμούς. Εύχομαι να συνέβαλα, έστω και λίγο, να διατηρηθεί ένα ενδιαφέρον για τα δύο αυτά εγχειρήματα που διασταυρώνονται και για τα οποία είμαι πεπεισμένος ότι παραμένουν απαραίτητα τόσο για τη θεωρητική κατανόηση του παρόντος μας όσο και για τον έμπρακτο μετασχηματισμό του, σε μια στιγμή όπου, περισσότερο από ποτέ, έχουμε ανάγκη ισχυρές έννοιες για να προσανατολιστούμε στον κόσμο και στη σκέψη.

Από τον Πρόλογο του συγγραφέα για την ελληνική έκδοση

Τι είναι οι κανόνες; Για ποιον λόγο η κοινωνική ζωή έρχεται αντιμέτωπη με κανόνες; Από πού αντλούν τη δύναμή τους; Από τη ζωή, εξηγεί ο Κανγκιλέμ. Από κάτι, για τον Φουκώ, που θα μπορούσε να ονομαστεί ιστορία. Με ποιον τρόπο η ζωή και η ιστορία συνδυάζουν έμπρακτα τη δράση τους; Αυτό είναι το ερώτημα στο οποίο δεν σταμάτησαν να επιστρέφουν ο Κανγκιλέμ και ο Φουκώ, δύο από τους κορυφαίους στοχαστές του 20ού αιώνα που βρίσκονταν σε συνεχή διάλογο.

Πέντε κείμενα του Πιερ Μασερέ μελετούν πώς εξελίχθηκε η θεματική των κανόνων στους Κανγκιλέμ και Φουκώ. Τρία επιπλέον κείμενα, προσθήκη στην ελληνική έκδοση, διερευνούν τις ευρύτερες φιλοσοφικές και επιστημολογικές προεκτάσεις των εγχειρημάτων των Κανγκιλέμ και Φουκώ.

Ο Πιερ Μασερέ, ένας από τους σημαντικότερους γάλλους φιλοσόφους της εποχής μας, υπήρξε συνεργάτης του Αλτουσέρ και δίδαξε φιλοσοφία στα πανεπιστήμια Paris I και Lille III. Διαθέτει πλούσιο συγγραφικό έργο αναφορικά με τη φιλοσοφία του Σπινόζα, τις σχέσεις φιλοσοφίας και λογοτεχνίας, τον μαρξισμό και τη γαλλική φιλοσοφία.

στο εξώφυλλο: Marcel Duchamp, *Τροχός ποδήλατου*, 3η έκδοχή, Ν. Υόρκη 1951, The Sidney and Harriet Janis Collection

ISBN 978-960-348-213-0

